

статьи научно-исследовательского характера. Однако длительное время знакомству белорусского читателя с произведениями зарубежной, в том числе польской, классики препятствовало отсутствие в БССР печатного органа, где бы помещалась новейшая информация о создаваемых произведениях. Выход в 1975 г. альманаха «Далягяды» во многом исправил это положение.

Таким образом, литературные взаимосвязи Беларуси и Польши в 1949–1979 гг. можно рассматривать как неоднозначный процесс. С одной стороны, значительно расширились возможности для пропаганды белорусской литературы в ПНР посредством переводческой деятельности, активизации творческих связей белорусских и польских мастеров художественного слова. Ознакомлению белорусских читателей с достижениями польской литературы содействовали обзорные статьи, рецензии в республиканских периодических изданиях, регулярные выставки польской книги, распространение печатных изданий ПНР (польская печать в Беларуси занимала первое место по распространению печати стран народной демократии на иностранных языках). Свидетельством взаимного интереса к литературе являются статистические данные о том, что Польша занимала первое место среди всех европейских социалистических государств по количеству книг белорусских издательств, которые она приобретала, а книг польских писателей в БССР реализовывалось больше, чем авторов любой другой социалистической страны. Однако длительное время знакомству белорусского читателя с произведениями зарубежной, в том числе польской, классики препятствовало отсутствие в БССР печатного органа, где бы помещалась новейшая информация о создаваемых произведениях. Выход в 1975 г. альманаха «Далягяды» во многом исправил это положение. С другой стороны, такие негативные факторы, как замалчивание острых проблем в истории двух государств, сужение сферы применения белорусского языка в общественной и культурной жизни республики, в результате чего зарубежный читатель зачастую не выделял белорусскую литературу из общесоюзного контекста, отрицательно сказывались на интенсивности литературных взаимосвязей и качественных характеристиках этих процессов. В то же время практика доказывала, что развитие традиционных форм литературных контактов, безусловно, способствовало процессу взаимоознакомления народов, их культурному сближению и укреплению дружеских отношений.

Литература

1. Национальный архив Республики Беларусь (НАРБ), фонд 914 Белорусского общества культурной связи с заграницей (1952–1958), Белорусского общества дружбы и культурных связей с зарубежными странами (с 1958 г.), оп. 2, д. 34.
2. Национальный архив Республики Беларусь (НАРБ), фонд 914 Белорусского общества культурной связи с заграницей (1952–1958), Белорусского общества дружбы и культурных связей с зарубежными странами (с 1958 г.), оп. 4, д. 13.
3. Брыль, Я. Вачыма друга. Польскі дзённік / Я. Брыль // Палымя. – 1956. – № 2. – С. 73–104.
4. Далягяды. Літаратурны зборнік. – Мінск : Беларусь, 1975. – 280 с.
5. Речь Я. Івашкевича // Литературная газета. – 1955. – 4 января. – С. 3.
6. Ясінскі, А. А. Сябры-інтэрнацыяналісты / А. А. Ясінскі. – Мінск : Беларусь, 1973. – 174 с.

К. А. Валеўская (Беларусь)

ПСІХАЛАГІЧНАЕ МАЙСТЭРСТВА ЯКУБА КОЛАСА (НА МАТЭРЫЯЛЕ АПАВЯДАННЯЎ «ВАСІЛЬ ЧУРЫЛА» І «МАЛАДЫ ДУБОК»)

Багатая і шматгранная творчасць Якуба Коласа па праву лічыцца каштоўным набыткам і выключнай з’явай у нацыянальнай літаратуры. Мастацкія

тэксты пісьменніка вылучаюцца праўдзівасцю адлюстравання, глыбокай увагай да ўнутранага свету чалавека, уменнем псіхалагічна дакладна перадаць нюансы перажыванняў. Псіхалагічнае майстэрства пісьменніка выявілася ўжо ў ранніх апавяданнях «Васіль Чурыла» і «Малады дубок». У гэтых творах, па словах даследчыка М. Тычыны, «на прээднім плане праўда адчуванняў герояў», а іх аўтара «вабіць характасто прастаты, псіхалагічна праўда» [3, с. 197].

У апавяданні «Васіль Чурыла» (1907) Якуб Колас уздымае пытанне свабоды чалавека, раскрывае ўнутраны свет бяспраўнага, але гордага жыхара вёскі. Галоўны герой твора – ляснік Васіль Чурыла (і гэта невыпадкава: бацька пісьменніка служыў у лясніцтве, таму аўтару з дзяцінства былі вядомы асаблівасці і «выгоды» такой службы). Васіль падпарадкоўваецца пану ляснічаму, выконвае ўсе яго загады, нават не звязаныя з прамымі абавязкамі, таму яго праца цяжкая як фізічна, так і маральна.

Герой па натуры чалавек спакойны, цярпліва зносіць прыдзіркі і знявагу ляснічага: *«Не раз стаяў Васіль як палатно белы ад крыўды і несправядлівасці, выслухваючы лаянку пана ляснічага»* [1]. За ўсе старанні ляснічы «аддзячаў» Чурылу толькі дрэннымі словамі, пагардай і новымі даручэннямі. Яго загад – позняй ноччу занесці пану ліст і вярнуцца з адказам – стаў апошняй кропляй для Васіля: *«Ніхто не спытаў Васіля, ці ён ёў, ніхто не накармаў галоднага. Гвішшаў Васіль ад пана з горкай крыўдай у сэрцы...»* [1]. Аўтар вельмі пераканаўча і жыццёпадобна апісвае фізічнае і эмацыянальнае спусташэнне чалавека, у якім змагаецца жаданне даць адпор крыўдзіцелю і адвечная звычка цярэць: *«Рукі самі згорталіся ў кулакі, і не раз нейкая сіла падбівала Васіля кінуць на ляснічага, разбіць твар, кінуць аб зямлю, таптаць нагамі, біць, біць без жалю, без міласэрззя. Тады б, здаецца, спагнаў сваю злосць, адпомсціў бы за ўсе здзекі і ўніжэнні»* [1].

Перадаць душэўную неўладкаванасць персанажа Якубу Коласу дапамагаюць пейзажныя малюнкi: пісьменнік праводзіць паралелі паміж станам прыроды і Васіля. Ужо пачатак твора задае трывожную атмасферу, настройвае на адпаведны лад: *«Лес шумеў неяк вельмі нудна. Лес рэдка калі маўчыць. Прывычайна вуха лавіла ў ім галасы, але ніхто яшчэ не ўнікнуў у тайну яго мовы; толькі сэрца смутна адгадвае ў ім нуду і трывогу»* [1]. Эскалацыя падобных настройаў спрыяе і эпізод з жонкай Васіля, што чакае мужа дадому: *«Васіль не першы раз прыходзіў дадому ў такі позні час. Знала Алеся сабачую леснікову службу, знала пана ляснічага, што то быў за чалавек. Але чаму ж так нудна і страшна за Васіля сягоння? Алеся і сама гэтага не знала, толькі нейкая глухая трывога залезла ў душу і, як чарвяк, грызла сэрца. Доўга чакала Алеся Васіля. Перадумала ўсе няшчасці і здарэнні, якія маглі прылучыцца з Васілём у гэтую неспакойную ноч. А лес усё шумеў. Нудна шумеў стары лес...»* [1].

Трывожныя прадчванні жанчыны спраўдзіліся: Чурыла не вярнуўся дадому – смерць прынесла яму збавенне ад жыццёвых клопатаў, ад ненавіснага ляснічага. Аднак, думаецца, фінал твора адкрыты: у чытача ўзнікае пытанне пра лёс Васілёвай сям’і, што засталася без гаспадара і адзінага кармільца...

Складанасці службы іншага лясніка, Максіма Зарубы, паказваюцца ў апавяданні «Малады дубок» (1913). Максім старанна выконвае свае абавязкі, імкнецца быць справядлівым, але адно здарэнне пераварочвае яго жыццё: прапаў дубок, і ў гэтым пан ляснічы абвінаваціў Зарубу. Аднак «сапраўдным злодзеям», які ссек і схаваў дрэва, з’яўляецца Андрэй Плех. Менавіта яго душэўныя ваганні і пакуты сумлення найбольш падрабязна раскрываюцца ў творы. *«Прызнацца, Андрэй нават не рад быў, што ссек гэты дубок: мала што можа стацца! Быць не можа, каб хто не бачыў, як ён пхаўся ўночы з лесу. А язікі ў людзей доўгія. Пад уплывам гэтых думак Андрэй быў неспакойны: спаў кепска і часта абуджаўся, прыслухваўся, што робіцца на дварэ»* [2]. Думка пра ўласную віну не адпускала Андрэя нават у снах, у якіх да яго з’яўляўся пакрыўджаны Заруба:

«— Адабраў, брат Андрэй, ты ад мяне кавалак хлеба! — сказаў Максім. — Ад цябе я гэтага не спадзяваўся, — сказаў і невядома дзе дзеўся» [2].

Пакуты ўзмацніліся пасля таго, як Андрэй даведаўся: пан ляснічы прагнаў са службы Зарубу, абвінавачваючы яго ў крадзяжы дубка. Калі спачатку Андрэй спадзяваўся, што ўсё нежак уляжашца, то цяпер не бачыў іншага выйсця, як павініцца і прызнацца. Андрэй вырашыў сказаць Максіму праўду, але наўрад ці ён быў настроены на такі адказ: «— Ты ссек дубок? Вось ніколі не спадзяваўся!.. Э! Цяпер ужо ўсё роўна. Табе можа і лягчэй, а мне — адзін чорт. Ды калі на праўду выйшла, то ты не такі ўжо вінаваты, як табе здаецца... О, кааб я цябе злавіў у лесе, то быў бы другі рахунак. А цяпер твая споведзь паможжа мне як мёртваму кадзіла» [2]. На жаль, праўда Андрэя не выратавала таварыша, і яму самому лягчэй таксама не стала.

У творы ўзнімаецца праблема злачынства і пакарання, якая раней распрацоўвалася Ф. Дастаеўскім. У беларускага пісьменніка яна развіваецца ў іншым ключы. Ён ставіць пытанне: наколькі сувымернае самапакаранне Андрэя яго злачынству? Можа, «Андрэй сапраўды не такі вінаваты, як гэта крычыць яму кожную хвіліну чулае сумленне»? Бясспрэчна, ён зрабіў благі ўчынак, за які паплаціўся яго сябар. Але кожны робіць памылкі, і толькі моцны духам, сумленны чалавек іх прызнае.

Такім чынам, ужо ў раннях творах Якуб Колас выявіў сябе пісьменнікам-псіхологам і гуманістам, здольным убачыць і перадаць у мастацкім творы складаны ўнутраны свет герояў.

Літаратура

1. Колас, Я. Васіль Чурыла [Электронны рэсурс] / Я. Колас // Беларуская палічка : беларуская электронная бібліятэка. — Рэжым доступу: https://knihi.com/Jakub_Kolas/Vasil_Curyla.html. — Дата доступу: 11.10.2020.
2. Колас, Я. Малады дубок [Электронны рэсурс] / Я. Колас // Беларуская палічка : беларуская электронная бібліятэка. — Рэжым доступу: https://knihi.com/Jakub_Kolas/Malady_dubok.html. — Дата доступу: 11.10.2020.
3. Тычына, М. А. Максім Танк / М. А. Тычына // Гісторыя беларускай літаратуры XX стагоддзя: у 4 т. — Мінск, 1999–2015. — Т. 1: 1901–1920. — 3-е выд. — 2003. — С. 176–236.

Е. А. Волк (Беларусь)

ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ЭСХАТОЛОГИЯ В СБОРНИКЕ РАССКАЗОВ И ПОВЕСТЕЙ «КОНЕЦ СВЕТА С ВАРИАЦИЯМИ»

Проблема конечности мира и человечества вызывает живой интерес у писателей разных стран и эпох. Апокалиптической теме посвящен и сборник прозаических произведений «Конец света с вариациями» (Москва, 2013) под редакцией И. Минакова, состоящий из двадцати четырех фантастических рассказов и повестей. В эту антологию вошли произведения признанных современных российских прозаиков: Д. Быкова, М. Галиной, А. Рубанова, В. Тоцинова, М. Успенского и др.

Тема Конца времен раскрывается в сборнике на нескольких уровнях: онтологическом, аксиологическом, нравственно-этическом. Созданные писателями вариации постапокалиптической реальности имеют такие характерные признаки эсхатологического дискурса, как мифогенность, катастрофичность, антропологический пессимизм, узость мышления героев и т. п. (по классификации Н. Е. Лихиной) [3].

Моделируя многочисленные вариации сценариев Судного дня, авторы антологии не обращаются к классическим библейским эсхатологическим сюжетам и образам (Страшный суд, явление четырех всадников Апокалипсиса,